Latviešu valodas
aģentūra

Jauniešu valodas tūre

ŅEMOT UN DODOT TOPU PAR CITU

Rainis

20.09.–14.12.2023.

GALVENIE FAKTI SKAITĻOS

29
skolas

~1830
skolēni

Pasākums organizēts

45
reizes

VALODAS TŪRĒ IESAISTĪJĀS

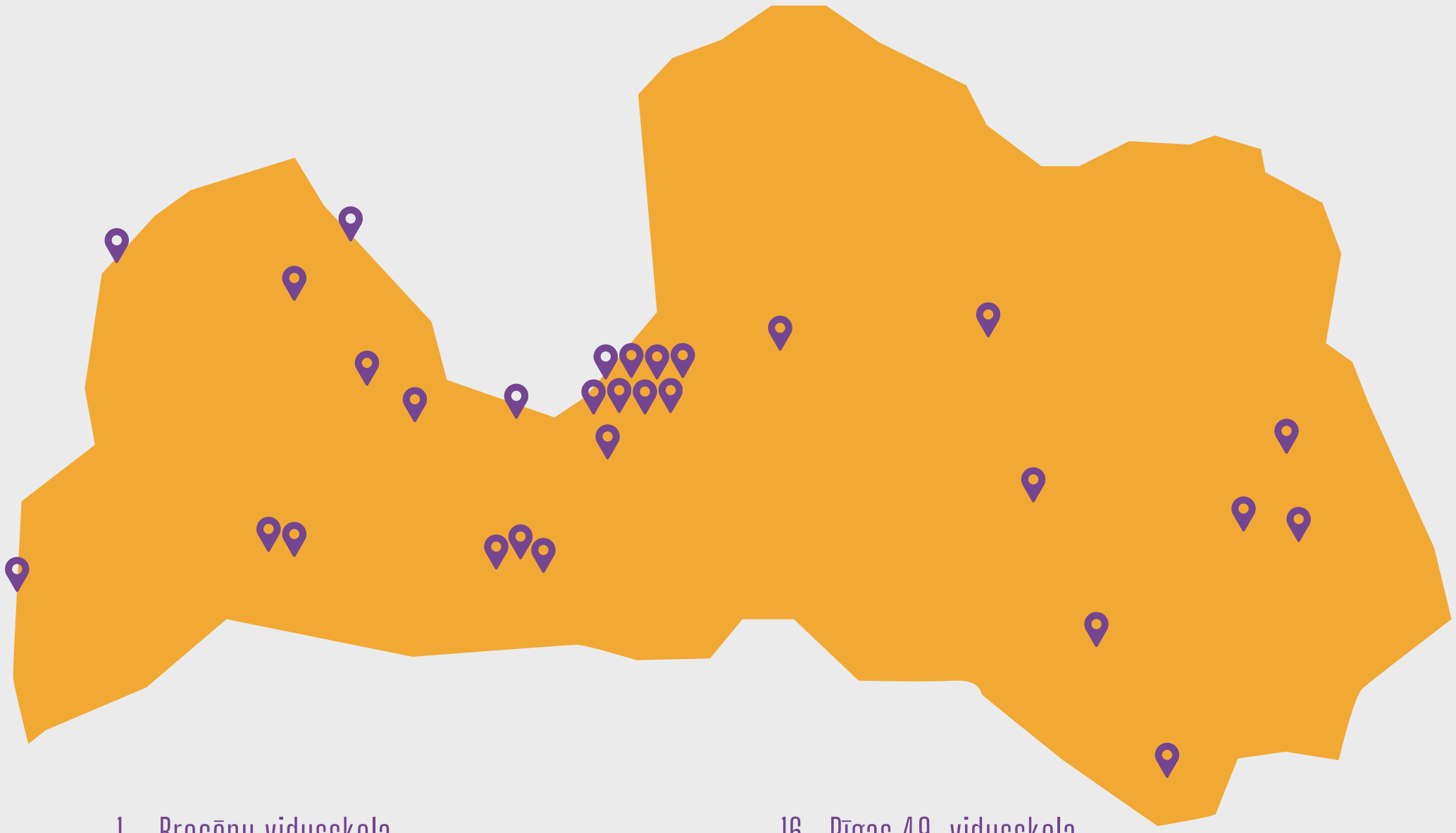

1. Brocēnu vidusskola
2. Daugavpils Valsts ģimnāzija
3. Dricānu vidusskola
4. Jaunpiebalgas vidusskola
5. Jelgavas 4. vidusskola
6. Jelgavas Spīdolas Valsts ģimnāzija
7. Jelgavas Tehnoloģiju vidusskola
8. Jūrmalas Pumpuru vidusskola
9. Ķekavas vidusskola
10. Liepājas Raiņa vidusskola
11. Līvānu 1. vidusskola
12. Nautrēnu vidusskola
13. Pulkveža Oskara Kalpaka profesionālā vidusskola
14. Rēzeknes 5. pamatskola
15. Rīgas 3. ģimnāzija
16. Rīgas 49. vidusskola
17. Rīgas Dizaina un mākslas vidusskola
18. Rīgas Doma kora skola
19. Rīgas Franču licejs
20. Rīgas Imantas vidusskola
21. Rīgas Purvciema vidusskola
22. Rīgas Valsts tehnikums
23. Rojas vidusskola
24. Saldus tehnikums
25. Siguldas pilsētas vidusskola
26. Talsu 2. vidusskola
27. Tukuma novada Zemgales vidusskola
28. Ventspils 4. vidusskola
29. Viļānu vidusskola

VALODAS TŪRES AKTIVITĀTES

VĀRDU DUELIS

Šajā aktivitātē viens otram pretī stājās aktuāls anglicisms* un latviešu valodas vārds, un jauniešu uzdevums bija lemt par uzvarētāju.
Piemēram, Bauskas jauniešu festivālā latviskojums „sveškauns” guva uzvaru pār *second-hand embarrassment*, savukārt anglicisms „čilot” izkonkurēja latviskojumu „laiskot”. Katrs duelis aicināja jauniešus domāt par izteikšanās iespējām latviešu valodā.
Vai jaundarinājums „jaudas snauda” uzvarēs angļu valodas *power nap*?

ESI ALUNĀNS!

Aktivitātes galvenais uzdevums bija radīt jaunvārdus, ar kuriem aizvietot jauniešu valodā aktuālus anglicismus.
Piemēram, kā latviski iespējams pateikt *vaibs* vai *krindžīgs*?

VALODAS VIKTORĪNA

Šī aktivitāte bija pasākuma kulminācija, kurā jaunieši varēja sacensties ar klasesbiedriem, uzzināt ko jaunu un atsvaidzināt jau uzkrātās zināšanas par latviešu valodu un pasaules valodām.

ANGLICISMU MĀKONIS

Aktivitātei jaunieši pieslēdzās tiešsaistē un, apkopojot savus iecienītākos un biežāk lietotos anglicismus, kopīgi veidoja mūsdienu jauniešu valodas vārdnīcu, tā palīdzēdami valodniekiem izprast šo vārdu un frāžu nozīmi un lietojumu kontekstā.

VALODAS MĪTS VAI PATIESĪBA?

Aktivitātē jaunieši piedalījās sarunā par populāriem valodas mītiem, piemēram, „Latviešu valodā nevar pietiekami labi izteikties” vai „Būtu labāk, ja pasaulē visi runātu vienā valodā”.

PIRKSTIŅVIKTORĪNA

Šajā aktivitātē skolēni cits citam uzdeva jautājumus, izvēloties tos no trīs tēmām: latviešu valoda, latviešu kultūras darbinieki, valoda un pasaule.

* Šajā materiālā par anglicismiem tiek saukti gan tādi neliterāri aizguvumi no angļu valodas, kas ir pilnīgi vai daļēji iekļauti latviešu valodas sistēmā, gan angļu valodas vārdi un frāzes, kas latviešu valodā pārcelti tieši un tiek lietoti bez izmaiņām.

ANGLICISMU MĀKOŅI*

ATTIEKSME

MAYBE
NEVERMIND
WELL
KINDA
I MEAN
LOWKEY
ACTUALLY
BASICALLY
DEFINITELY
WHATEVER

Jauniešu valodā populāri ir anglicismi, kas izsaka **attieksmi** pret izteikuma saturu. Šie vārdi un frāzes piešķir nozīmes niansi, piemēram, pauž šaubas (*kinda* 'it kā, mazliet'; *well* 'nu, tas ir'; *maybe* 'varbūt'; *I mean* 'nu'), vienaldzību (*nevermind* 'aizmirsti'; *whatever* 'vienalga') vai personīgo viedokli (*actually* 'īstenībā'; *basically* 'būtībā').

Jaunieši ar anglicismu palīdzību **pastiprina teikto** (*for real* 'nopietni'; *on god* 'es zvēru'; *legit* 'godīgi') vai **izsaka izbrīnu** (*no way* 'nevar būt'; *dude*, *bro* – uzrunas, ko lieto, lai paustu pārsteigumu).

*Anglicismu mākoņos apkopotas skolēnu piedāvātās rakstības formas un redzami trīs rakstības principi:

1. **angļu valodas** forma (rakstība un izruna atbilst angļu valodai – *for real*, *cringe*, *girlboss*);
2. **latviešu valodas** forma (rakstība latviešu valodā atbilst vārda izrunai svešvalodā, vārds vai frāze iekļauta latviešu valodas sistēmā – *čekot*, *heiteris*, *napiņš*);
3. **hibrīdforma** (vārda pierakstam angļu valodā pievienotas latviešu valodai raksturīgas galotnes vai izskaņas, piemēram, *judgot*, *gyms*).

.

NO WAY
LITERALLY
DUDE
FOR REAL
BRO
ON GOD
LEGIT
ACTUALLY

ANGLICISMU MĀKOŅI

ĪPAŠĪBAS VĀRDI

RELATABLE
EASY RANDOM NICE
BASED CRINGE COOL
GOOFY FAKE CRAZY SAFE
FRUITY UNDERRATED ICONIC

No angļu valodas aizgūti dažādi īpašības vārdi, kas parasti pierakstīti oriģinālvalodā.

Jauniešu visbiežāk minētajam īpašības vārdam ***cringe*** latviešu valodā ir daudz iespējamo ekvivalentu, turklāt to nozīmi nosaka konteksts (tas var nozīmēt gan 'muļķīgi, dīvaini', gan 'stulbi' un pat 'pretīgi'), turklāt to var lietot arī kā darbības vārdu (*krindžot* var nozīmēt 'saviebt seju nepatikā', 'just apkaunojumu' vai 'justies neveikli').

DARBĪBAS VĀRDI

No angļu valodas aizgūtu darbības vārdu ir vairāk nekā īpašības vārdu. Parasti tie ir saistīti ar darbībām **internetā** (*laikot* 'nospiest *Like* pogu'; *joinot* 'pievienoties, īpaši videospēlei'; *apdeitot* 'atjaunināt'; *postot* 'publicēt ierakstu'; *čekot* 'pārbaudīt, biežāk sociālos tīklus), **populāro kultūru** (*cancelot* 'beigt kādu atbalstīt'; *fleksot* 'lielīties'; *grindot* 'nepārtraukti strādāt'), **socializēšanos** (*gosipot* 'tenkot'; *ventot* 'izkratīt sirdi'; *judgot* 'vērtēt'; *bullijot* 'apcelt').

Vislielāko atzinību ieguvis vārds ***čilot*** 'atpūsties vienatnē vai ar draugiem', kas acīmredzami ir jauniešiem svarīga aktivitāte.

ČĪZOT
VENTOT BULLIJOT
LAIKOT HEITOT APDEITOT
TRIGEROT ČILOT CANCELOT
OVERTHINKOT ČEKOT FLEKSOT
RIZZOT GRINDOT JUDGOT DROPOT
GOSIPOT POSTOT
JOINOT ŠOPINGOT

ANGLICISMU MĀKOŅI

LIETVĀRDI

CRUSH
GYMS
HEITERIS
GIRLBOSS
PODKĀSTS
VAIBS
SIDE EYE
TRENDS
OUTFITS
RIZZ
DEADLINE
CRINGEFEST
RAUNDS

Lietvārdi, kas aizgūti no angļu valodas, līdzīgi kā darbības vārdi, saistīti ar **populāro kultūru** (*trends* 'tendence') un **jauniešu kultūru** (*crush* 'simpātija'; *heiteris* 'nīdējs').
Vairākiem vārdiem un vārdu savienojumiem latviešu valodā atrodami stabili ekvivalenti (*gyms* 'treniņzāle'; *deadline* 'termiņš'; *podkāsts* 'raidieraksts'), taču aizgūti arī populāri salikteņi un vārdu savienojumi, kas izplatījušies ar mīmu palīdzību (*girlboss* 'ambicioza un veiksmīga sieviete'; *side eye* 'skats uz kādu ar skepsi, aizdomām vai neticību').

Jauniešu valodā nostiprinājies vārds ***vaibs***, kas, pēc jauniešu domām, ietver plašāku nozīmju klāstu nekā piedāvātie latviešu valodas vārdi ('noskaņa', 'atmosfēra', 'sajūta, ko iegūst, atrodoties noteiktā situācijā').
To var lietot gan vienskaitlī (*ļoti pietrūkst tā vaiba*), gan daudzskaitlī (*no viņa nāk slikti vaibi*), turklāt to var attiecināt gan uz pozitīvu, gan negatīvu pieredzi.

Daži aizguvumi plaši lietoti **deminutīva formā**, piemēram, *napiņš* (*nap* 'diendusa'), *tripiņš* (*trip* 'ceļojums'), *spotiņš* (*spot* 'vieta').

NAPIŅŠ
TRIPIŅŠ
SPOTIŅŠ

ANGLICISMU MĀKOŅI

AKRONĪMI

IDK
TBH
OMW
WDYM
NGL
WTF
AKA

Liela daļa akronīmu jau nostabilizējušies gan jauniešu, gan pieaugušo valodā (*IDK* 'es nezinu'; *AKA* 'pazīstams arī kā'), taču daļa akronīmu ir jauni tieši Latvijas jauniešu valodā (*OMW* 'esmu ceļā'; *NGL* 'nemelošu'; *TBH* 'ja godīgi'; *WDYM* 'ko tu ar to domā?'). Akronīmi ir saīsinājumi, kas veidoti no vairāku vārdu sākumburtiem (*OMW*, angļu val. *on my way*), jaunieši tos reti raksta ar lielajiem burtiem.

IZSAUKSMES VĀRDI

SLAY
DAMN
BRUH

Izsauksmes vārdi izsaka jūtas un pievērš kaut kam uzmanību. Jauniešu valodā populāri izsauksmes vārdi parasti lietoti, reaģējot uz cita rīcību vai teikto. Piemēram, vārdi *bruh* un *damn* tiek lietoti, lai paustu izbrīnu (*Tev ir jauns telefons? Bruh!*), nosodījumu par aplamu rīcību (*Es atkal aizgulējos. – Bruh.*) vai vilšanos (*Viņš atcēla ballīti. – Bruh.*).

Savukārt vārds ***slay*** ir atbilde uz pozitīvu rīcību, to lieto gan kā apstākļa vārdu ('forši', 'stilīgi'), gan kā uzslavu vai pamudinājumu ('Malacis!', 'Tev izdodas!', 'Apsveicu!').

Interesanti, ka tūres sākumā ***slay*** neapšaubāmi bija jauniešu vidū vispopulārākais anglicisms, taču, tuvojoties tūres noslēgumam, jaunieši apgalvoja, ka anglicisms ir novecojis, viņiem apnicis un ka to lieto, izsakot ironiju vai jokojot.

VĀRDU DUELIS

Lai arī Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija 2020. gadā apstiprinājusi vārdu „raidieraksts” kā oficiālu terminu, jauniešu vidū daudz izplatītāks ir anglicisms *podkāsts*. Jaunieši atzīst, ka šāda veida saturu biežāk klausās angļu valodā, tādēļ arī apstiprinātais termins nav sastapts.

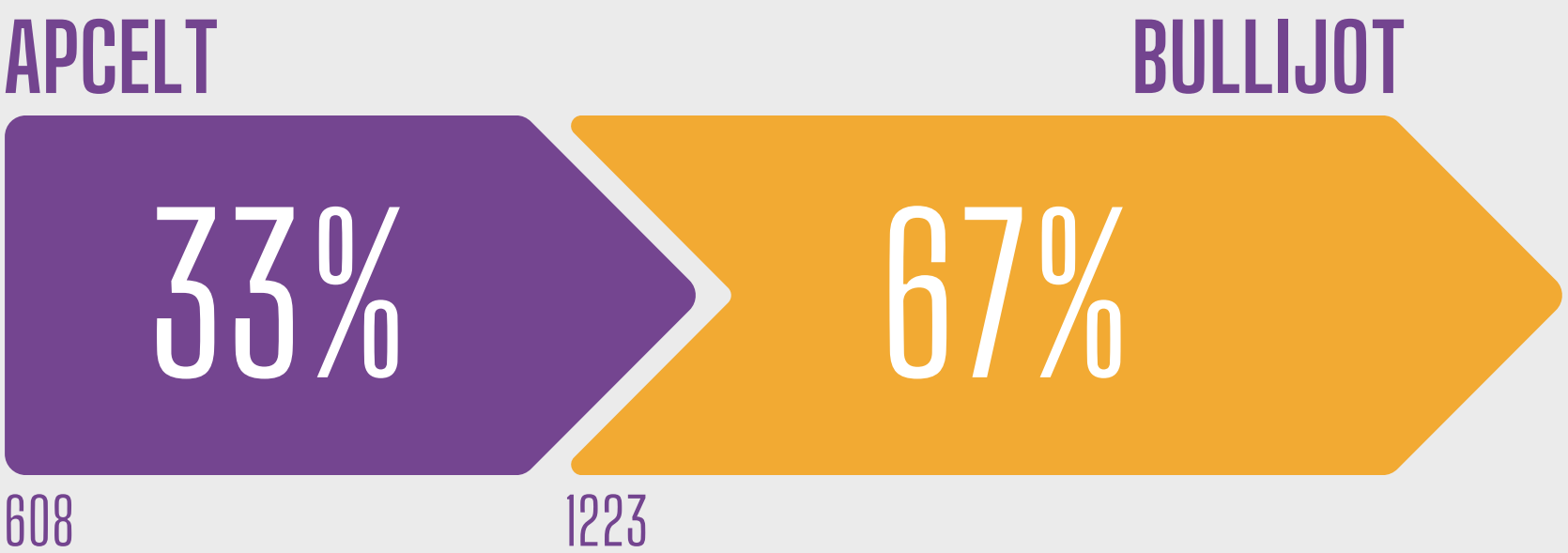

Diskusijās ar jauniešiem secināts, ka vārds „apcelt” izklausās nopietnāk nekā *bullijot*, jo anglicisma nozīme tā biežā lietojuma dēļ ir nivelējusies un anglicisms tiek lietots arī jokojot. Iespējams, ir vērts izmantot atbilstošus latviešu valodas vārdus, lai aprakstītu situācijas intensitāti un izvairītos no pārpratumiem („ņirgāties”, „izzobot”, „kaitināt” u. c.).

VĀRDU DUELIS

SVEŠKAUNS SECOND-HAND EMBARRASSMENT

Angļu valodas vārdu savienojums *second-hand embarrassment*, kas izsaka kaunu par cita rīcību, ir garš, tādēļ publiskajā telpā (sociālo tīklu vietnēs, ziņu portālos) parādījies vārds „sveškauns ", jo tas precīzi izsaka angļu valodas vārdu savienojuma nozīmi.

„Un tie komentāri, man ir tāds **sveškauns**." (@unaunaunauna, *x.com*)*

ŠAUBDOMĀT OVERTHINKOT

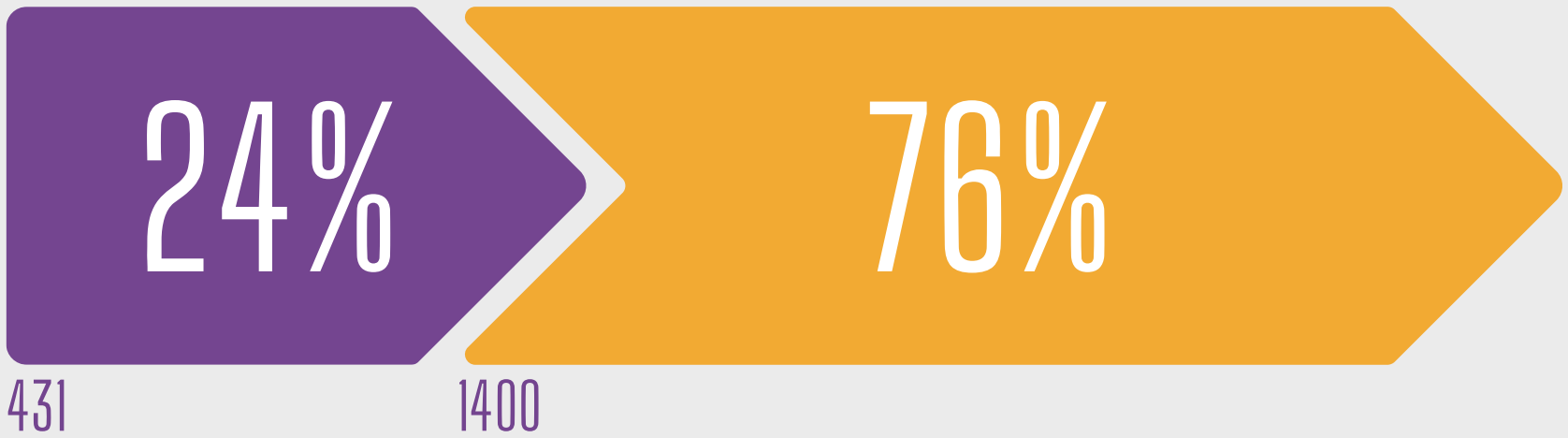

Anglicisms *overthinkot*, kas nozīmē 'daudz, nepārtraukti domāt par kādu situāciju, problēmu u. tml.', jau nostiprinājies jauniešu valodā, un tas tiek lietots arī pieaugušo ierakstos sociālo tīklu vietnēs.

„No malas man saka, ka nevar nemaz pateikt, ka es izskatos pārliecināta, bet iekšā es **overthinkoju** katru vārdu ko pasaku." (@GBirzgale, *x.com*)

* Piemēros ievērota jauniešu rakstība sociālo tīklu vietnēs.

VĀRDU DUELIS

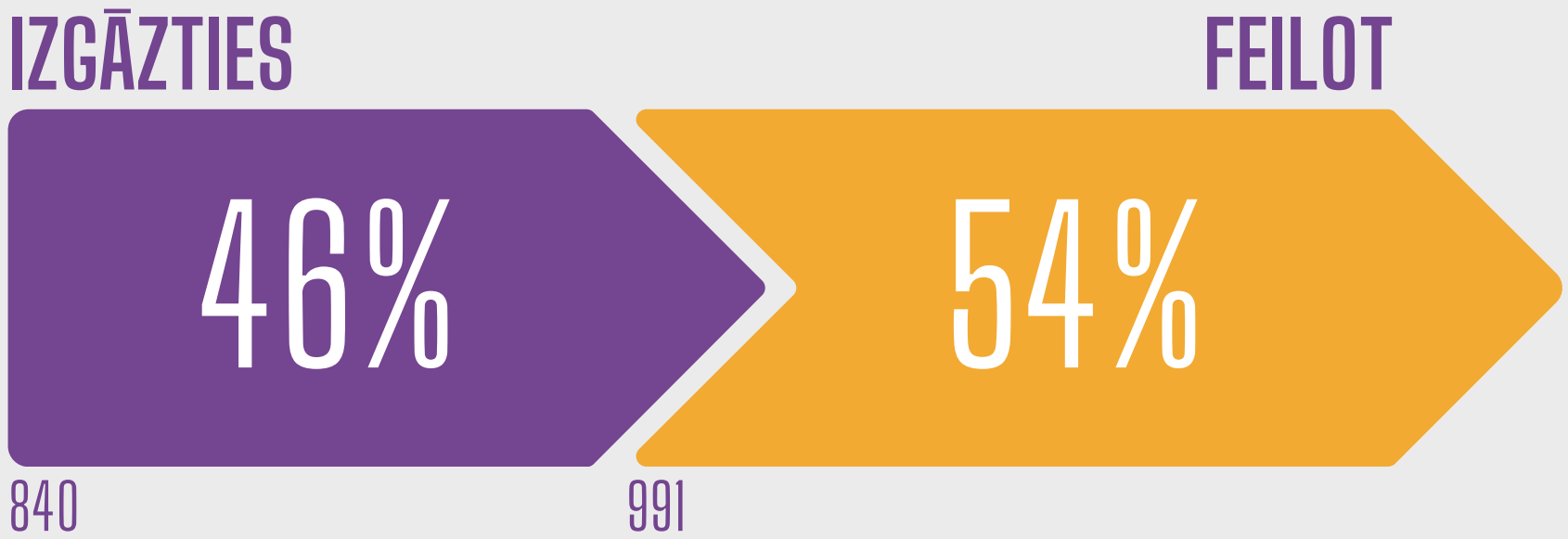

Arī šajā vārdu pārī novērojama izteikta nozīmes intensitātes atšķirība, jo, pēc jauniešu domām, „izgāzties” skan nopietnāk par *feilot*, tādēļ vārda izvēle atkarīga no konteksta.

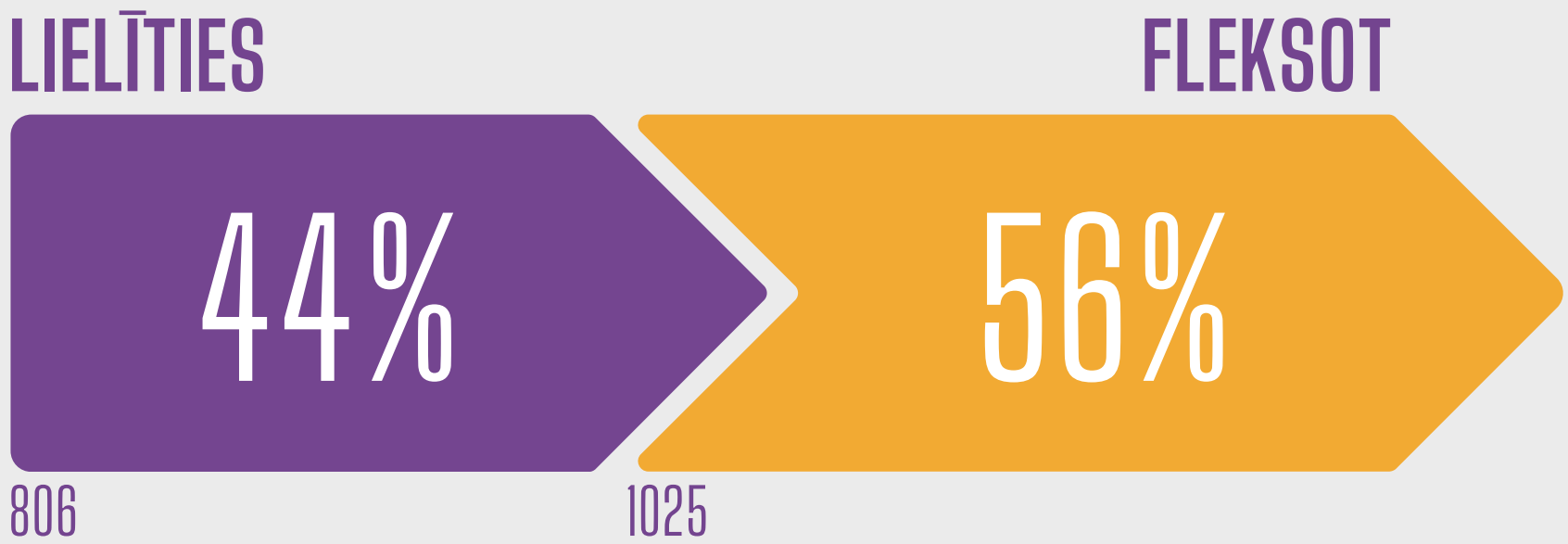

Diskusijās secināts, ka *fleksot* var par materiālām vērtībām vai muskuļiem (anglicisma primārā nozīme ir 'liekt, staipīt'), savukārt latviešu valodas vārds „lielīties” ir neitrāls vārds, ko iespējams lietot jebkurā kontekstā. Vairāki jaunieši atzina, ka balsojuši par „lielīties”, jo laika gaitā *fleksot* novecojis.

VĀRDU DUELIS

Jauniešu valodā nostiprinājies anglicisms *čilot*, un šis vārds sastopams arī pieaugušo valodā. Savukārt vārds „laiskot” (arī „laiskoties”) tiek asociēts ar slinkumu, un ar to nevar pilnībā aizstāt vārdu *čilot*, kas nozīmē 'atpūsties'.

„viss ko es vēlos šaidzīvē ir **iečilot** un atdot visu mīlestību ko varu dot” (@satraucosi, *x.com*)

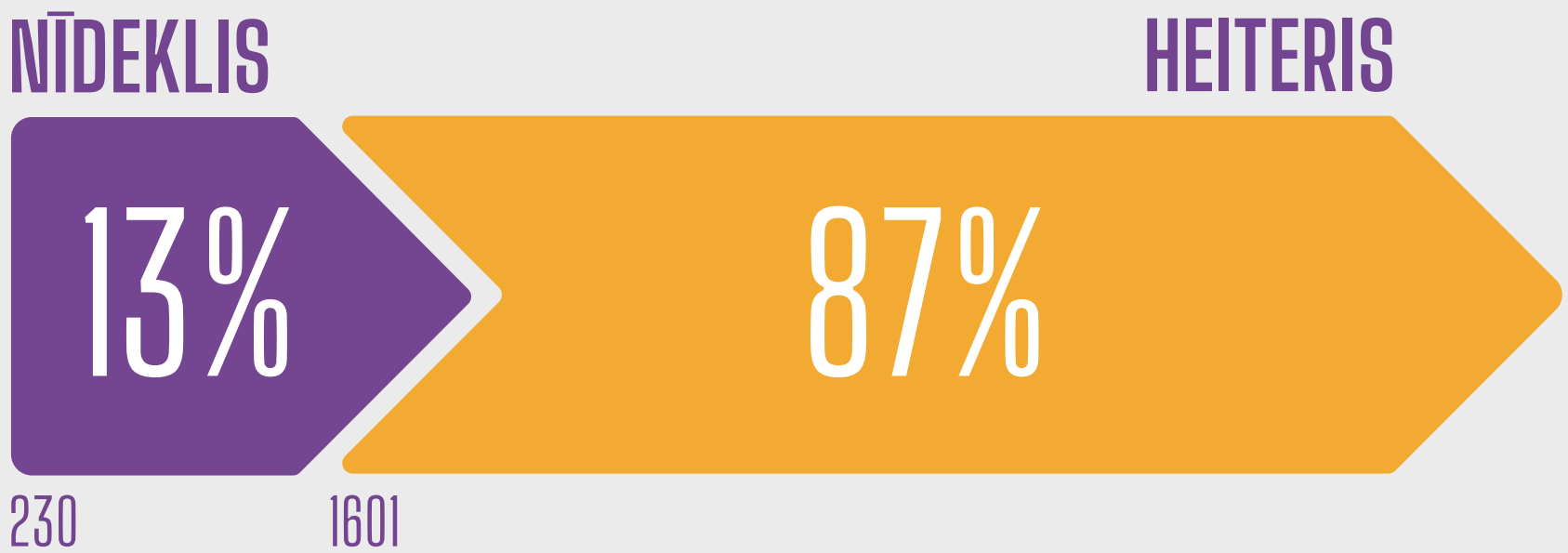

Arī anglicisms *heiteris* jau nostiprinājies visu paaudžu leksikā, turklāt ar latviešu valodas vārdu „nīdeklis” tiek asociēts cilvēks, kas īd un čīkst.

VĀRDU DUELIS

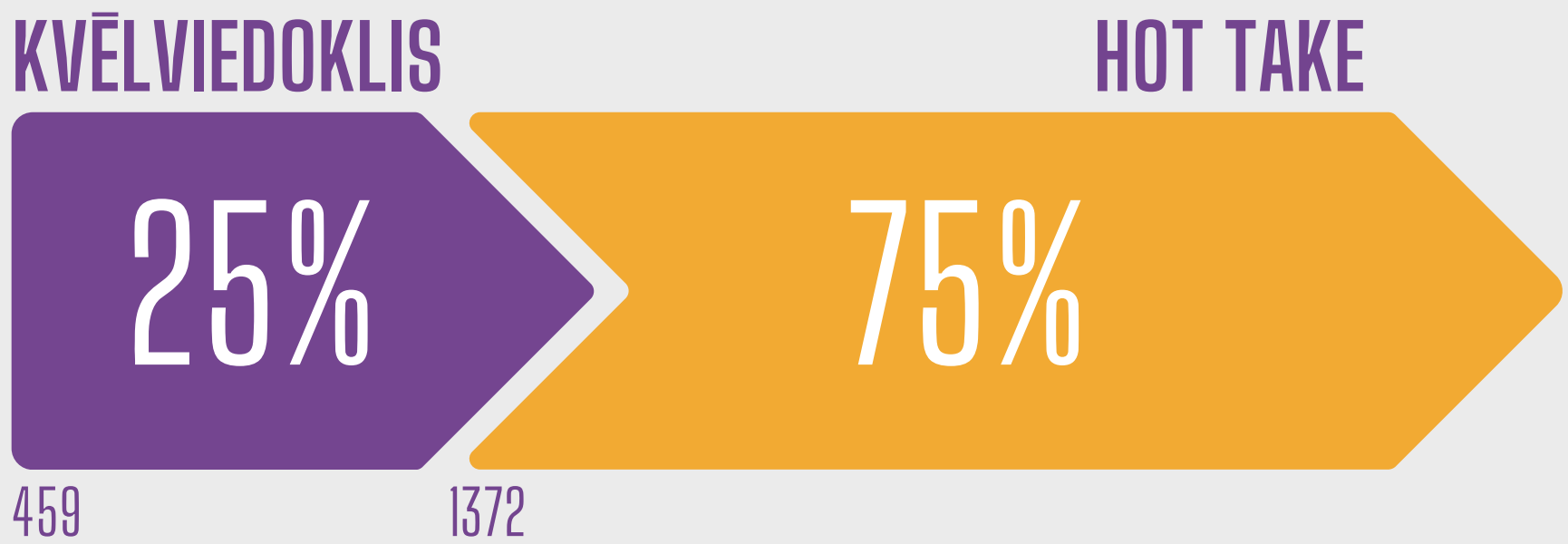

Diskusijās ar jauniešiem secināts, ka angļu valodas vārdu savienojums *hot take* ir nevis jauniešiem, bet gan tieši mikroblogošanas vietnes *Twitter* (tagad *X*) lietotājiem aktuāls anglicisms, jo tieši šajā vietnē lietotāji dalās ar dažādiem viedokļiem, arī tādiem, kam vairums varētu nepiekrist konkrētais anglicisms tiek attiecināts uz šādu viedokli).

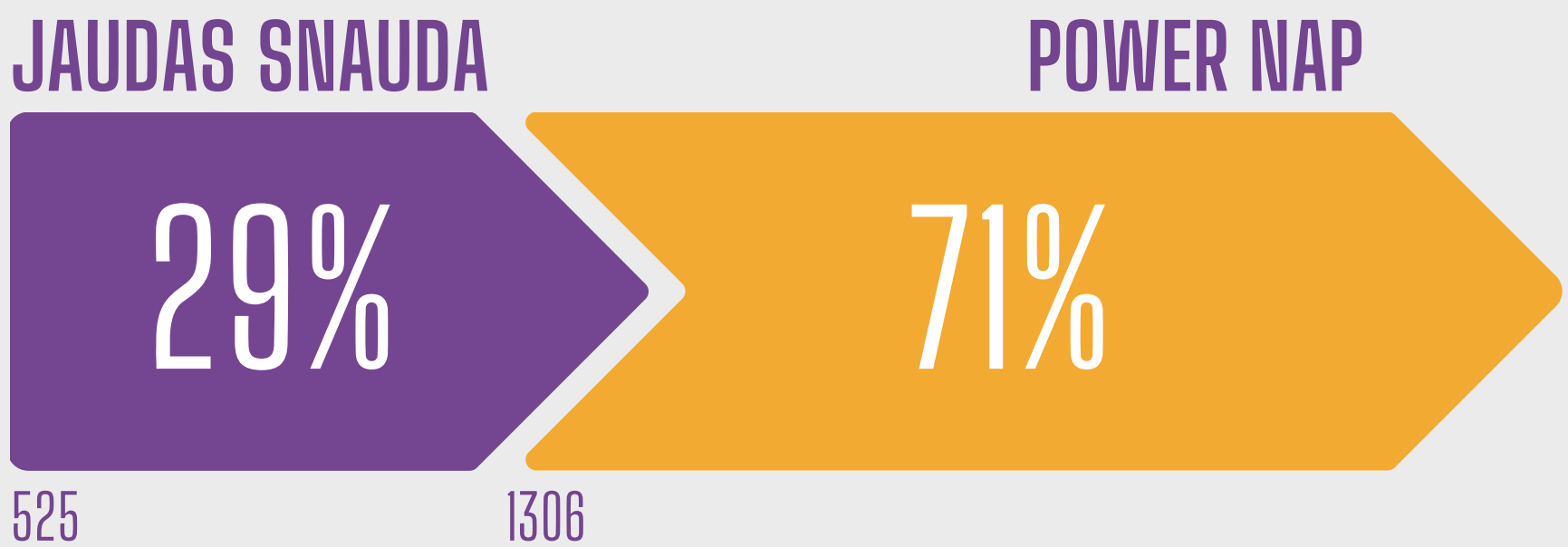

Angļu valodas vārdu savienojuma *power nap* latviskojums „jaudas snauda” tiek lietots sociālo tīklu vietnēs, un, lai arī šajā balsojumā uzvar angļu valodas *power nap*, vairāki jaunieši pēc diskusijām atzina, ka šis ir viens no viņu mīļākajiem latviskojumiem un ka to lietos arī turpmāk.

SKOLĒNU ATSAUKSMES

„Visvairāk atmiņā palikusi interaktīvā aktivitāte, kurā tika nolasīts apgalvojums un bija jānostājas zāles daļā atbilstoši savam viedoklim (piekrīt, šaubās, nepiekrīt). Patika, ka šī aktivitāte ierosināja sarunas un diskusijas. Uzzināju daudzu populāru angļu vārdu un frāžu tulkojumu latviešu valodā (piemēram, „jaudas snauda"), tas arī bija interesanti."

Liepājas Raiņa vidusskolas 11. klases skolēns

„Šis bija ļoti jauks pasākums, kura laikā es sapratu, cik forša ir latviešu valoda. Domāju, ka pasākums bija noderīgs jauniešiem, kas bieži lieto anglicismus un rusicismus."

Rīgas Franču liceja 9. klases skolēns

„Bija diezgan interesanti. Sapratu, cik daudz izmantoju anglicismus, kā arī uzzināju, kā tos var aizvietot ar latviešu valodas vārdiem."

Daugavpils Valsts ģimnāzijas 11. klases skolēns

SKOLĒNU ATSAUKSMES

„Manuprāt, pasākums bija vērtīgs gan man, gan maniem vienaudžiem, jo līdz šim nebiju aizdomājusies par to, ka anglicismi ir liela manas ikdienas sastāvdaļa. Man patika, ka aktivitātes bija kā jautras, tā arī izglītojošas."

Jaunpiebalgas vidusskolas 12. klases skolēns

„Man ļoti patika visi anglicismu tulkojumi latviešu valodā. Tos joprojām izmantoju ikdienas saziņā un arī „pielipināju" saviem draugiem (piemēram, „jaudas snauda")."

Rīgas Valsts 3. ģimnāzijas 11. klases skolēns

„Šis pasākums bija interesants, izglītojošs, jo es uzzināju latvisko versiju dažiem populāriem anglicismiem, ko jaunieši tagad lieto savā valodā. Bija dažādas aktivitātes, kuras vairoja interesi par latviešu valodas attīstību nākotnē."

Daugavpils Valsts ģimnāzijas 11. klases skolēns

SKOLĒNU ATSAUKSMES

„Pasākums bija izdevies, prezentācija bija laba, un pasniedzēji bija patīkami. Man pasākums šķita interesants, un man patika arī uzdevumi grupās. Es uzzināju interesantus anglicismu latviešu tulkojumus, ko sāku izmantot ikdienā, piemēram, „jaudas snauda" un „sveškauns"."

Rīgas Franču liceja 9. klases skolēns

„Sniegtās zināšanas ir noderīgas un tiešām interesantas, jo pats esmu sācis lietot anglicismu latviešu atbilsmes, piemēram, „jaudas snauda", „nīdeklis" u. c."

Pulkveža Oskara Kalpaka profesionālās vidusskolas
2. kursa audzēknis

„Man patika aktivitātes, pasākums bija interesants un noderīgs. Esmu ieviesis dažus jaunvārdus savā runā un jūtos motivēts turpmāk attīrīt savu valodu. Bija interesanti noskaidrot, kā attīstās un pilnveidojas valoda."

Rīgas Valsts 3. ģimnāzijas 11. klases skolēns

SKOLOTĀJU ATSAUKSMES

„Paldies par interesantām aktivitātēm un aktuālu latviešu valodas jautājumu iztirzāšanu mūsdienīgā, jauniešiem saprotamā valodā un arī formā.”

Ināra Žukovska, Daugavpils Valsts ģimnāzija

„Ir labi, ka rodas iespēja uzaicināt valodniekus, literātus vai citus speciālistus, kas skolēnus rosina domāt ārpus ierastā stundu konteksta. Pasākums lietderīgs, vērsts uz zināšanu papildināšanu, padziļināšanu, domāju un ceru, ka saturiski atmiņā paliekošs.”

Gita Pohevica, Rīgas Purvciema vidusskola

„Tā jauniešiem bija lieliska pieredze un iespēja uzzināt ko jaunu, aktīvi darboties un saprast, ka valoda ir interesanta. Patiess paldies Jums par ieguldīto darbu un laiku!”

Jolanta Glāzere, Jaunpiebalgas vidusskola

SKOLOTĀJU ATSAUKSMES

„Manuprāt, vērtīgs pasākums, kurā jauniešiem bija ļauts darboties pašiem, pētīt, spriest, izteikt savu viedokli, jo anglicismus viņi izmanto ikdienā, dažkārt nezinot to nozīmi. Redzēju jauniešu interesi un aizrautību."

Egita Gaigalniece, Siguldas pilsētas vidusskola

„Pasākumu vērtēju ļoti atzinīgi! Vērtīgi un galvenokārt ļoti aktuāli. Pārrunājot ar valodas skolotājām, secināju, ka viņas pašas nebūtu spējīgas šādu saturu īstenot, jo pašas ar šādiem anglicismiem nesastopas. Šī bija ļoti gaidīta vieslekcija un metodika, ar kuras palīdzību tika dažādots mācību priekšmeta saturs."

Laura Kristīne Anšance, Pulkveža Oskara Kalpaka profesionālā vidusskola

„Izcili! Aktuāli! Aizraujoši! Daudzveidīgi! Visiem bija iespēja aktīvi iesaistīties, domāt par anglicismu nozīmi gan savā dzīvē, gan sabiedrībā, iespēja sadzirdēt, kā skan valoda, ja tiek lietoti anglicismi."

Jolanta Mūrniece, Rīgas 49. vidusskola

SKOLOTĀJU ATSAUKSMES

„Vieslekciju vērtēju pozitīvi, jo liek domāt pašiem par savu valodu, tās situāciju, kā arī nākotni. Turklāt nākotne nav tikai tumšos toņos. Viss pašu rokās, domās un sirdīs."

Lita Silova, Rīgas Franču licejs

„Ikdienas procesu atdzīvinošs pasākums, vienmēr interesanti, ja kāds „no malas" vada nodarbību. Mudina domāt par savu valodu, par valodas nemitīgo procesu. Nodarbības formas, posmi aicina aktīvi līdzdarboties."

Iveta Vīduša, Rīgas Doma kora skola

„Bija ļoti vērtīgi, interesanti skolēniem aktualizēti mūsdienu valodas jautājumi. Labi arī tas, ka skolēniem piedāvāta praktiska darbošanās. Prieks par pozitīvo un draudzīgo atmosfēru nodarbības laikā."

Ilga Kroiča, Viļānu vidusskola

SKOLOTĀJU ATSAUKSMES

„Paldies par interesanto pasākumu! Skolēni izrādīja patiesu interesi, aktīvi iesaistījās grupu darbā, drosmīgi piedāvāja savus variantus. Priecē, ka skolēni apzinās valodas kvalitātes nozīmi savas identitātes pilnveidē, ir gatavi uzņemties atbildību par valodas attīstību.
Cerīga nākotne!"

Signe Ābola, Rīgas Franču licejs

„Aizraujoši, noderīgi. Jauniešiem bija iespēja padomāt par savu ikdienas valodas lietojumu, uzzināt ko jaunu.
Liels paldies!"

Iveta Klīdzēja, Jelgavas 4. vidusskola

Latviešu valodas
aģentūra

Jauniešu valodas tūres komanda ir pateicīga
visiem jauniešiem un izglītības iestāžu darbiniekiem,
kas iesaistījās un dalījās ar savu viedokli,
piedaloties aktivitātēs un aizpildot aptaujas anketu.

UZ TIKŠANOS NĀKAMREIZ!

Teksta autore:
Justīne Bondare

Dizaina un maketa autore:
Kristīna Bondare

© Latviešu valodas aģentūra, 2024